

Институт “Отворено общество”
Мрежова женска програма

Насилието над жени: интересува ли се правителството на България?

ФАКТИЧЕСКА СПРАВКА ¹
2006

(...) Държавите носят отговорност и е в техен интерес, както и приоритет на националните им политики, да гарантират правото на жените да не са обект на насилие от какъвто и да е вид и от който и да е човек. За целта държавите не могат да се позовават на обичая, религията или традицията, използвайки ги като средство да избягат от тази си отговорност.

(Съвет на Европа: Препоръка Rec(2005)5 на Комитета на министрите към страните членки за защита на жените от насилие)

Интересува ли се държавата за насилието над жени? Национални органи, политики, планове за действие и бюджет

България е в процес на изграждане на институционален механизъм за равнопоставеност на половете. Това се постига чрез създаването на Национален съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерски съвет; Отдел “Равни възможности” към Дирекция “Демографска политика, социални инвестиции и равни възможности” на Министерство на труда и социалната политика; Консултативна комисия за равните възможности на жените и мъжете и на неравнопоставените групи на пазара на труда към Министъра на труда и социалната политика. Никой от тези органи не е насочен директно към проблема «насилие над жени». Създадена е и Национална комисия за борба с трафика на хора (към Министерски съвет).

Законът за защита срещу домашното насилие, приет през 2005 г., постановява необходимостта правителството да приеме Национален план за защита срещу домашното насилие. Програмата за превенция и защита от домашно насилие се приема през октомври 2006 г.

¹ Тази фактическа справка е подготвена в рамките на Програма “Мониторинг на насилието над жени” на Институт “Отворено общество” (ИОО). В този проект ИОО покани неправителствени организации (НПО) от 25 държави да очертаят ситуацията на насилие над жени в техните страни, отделяйки особено внимание на отговора на държавата на този проблем. При изготвянето на Националните мониторингови доклади се използва методология, основана на Препоръката на Съвета на Европа Rec(2005)5 от Комитета на министрите към страните членки за защита на жените от насилие. Информацията за настоящата фактическа справка, включително и препоръките към нея, е предоставена от Лилия Сазонова (Център за изследвания и политики за жените).

Беше приета и Национална програма за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите за 2006 г. Не е предвиден конкретен бюджет за отделните дейности по програмата, а след всяка една от тях се посочва отговорното за финансирането и реализацията ѝ министерство или правителствена институция.

Съществуват конкретни разпоредби (глава 7 “Борба с домашното насилие. Борба с трафика на хора”), посветени на насилието над жени в Националния план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2005 г. и в този за 2006 г. Но до момента са предприети твърде малко стъпки за изпълнението им.

Осигурява ли се на жените жертви на насилие правна защита?

Законът за защита срещу домашното насилие дава правна дефиниция на термина “домашно насилие”; регламентира отношенията свързани с домашното насилие; осигурява мерки за защита. В Закона е записано, че държавата е отговорна за създаването на условия за изпълнението на програми за превенция и защита от домашно насилие и програми, осигуряващи помощ на пострадалите лица. Законът въвежда системата на заповеди за защита, които са валидни за срок до една година. Законът предвижда следните мерки за защита, които могат да се наложат от съда: задължаване на извършителя да се въздържа от извършване на домашно насилие; отстраняване на извършителя от съвместно обитаваното жилище за срока, определен от съда; забрана на извършителя да приближава жилището, местоработата и местата за социални контакти и отдиш на пострадалото лице при условия и срок, определени от съда; временно определяне местоживеенето на детето при пострадалия родител или при родителя, който не е извършил насилието, при условия и срок, определени от съда, ако това не противоречи на интересите на детето; задължаване на извършителя на насилието да посещава специализирани програми; насочване на пострадалите лица към програми за възстановяване.

В случаите, когато са налице данни за пряка и непосредствена опасност за живота или здравето на пострадалото лице, то може да подаде молба до полицейските органи за налагане на спешни мерки и районният съд в закрито заседание без призоваване на страните издава заповед за незабавна защита в срок до 24 часа от получаването на молбата или искането.

Законът за борба с трафика на хора (приет през 2003 г. и влезнал в сила от януари 2004 г.) предоставя дефиниция за “трафик” и въвежда мерки за предотвратяване на трафика, за подобряване на координацията между държавните органи и неправителствени организации и за защита на жертвите на трафика на хора.

Съществуват ръководства за журналисти и полицаи за работата им при случаи на насилие над жени. Министерство на вътрешните работи разработва специални правилници за работа при случаи на домашно насилие.

Предоставя ли държавата помощ за жени жертва на насилие?

Законът за подпомагане и компенсация на пострадалите от престъпления (включително и жертви на изнасилване и трафик на хора) бе дискутиран от Министерски съвет през октомври 2006 г. и бе предложен за приемане на Парламента² <http://lex.bg/laws/ldoc.php?IDNA=2135540550>. Предлагат се услуги за жертви на насилие, но те се предоставят предимно от неправителствени организации и броят им е недостатъчен. Установяването на спонсорирано от държавата горещи линии и социални услуги за жертвите на насилие разчитат главно на външни източници за финансиране.

В момента има само два подслона за жени и деца жертви на домашно насилие в България: един в Силистра, където Женско сдружение “Екатерина Каравелова” управлява подслон с капацитет за десет жертви, а другият е в Плевен, където Център “Отворени врати” ръководи убежище с капацитет за осем жертви. Броят на защитените къщи не е достатъчен. Задължението на държавата да предостави убежища и други услуги за рехабилитация на жертвите е дефинирано в Закона за борба с трафика на хора и Закона за защита срещу домашното насилие. Според Програмата за превенция и защита от домашно насилие всеки окръжен център ще има стаи за подслон на жертви на домашно насилие, като 270,000 лева са отделените от държавата средства, финансиращи работата на тези подслони. Все още е твърде рано да се каже дали тези подслони ще отворят врати.

Съществуват над 16 горещи телефонни линии, управлявани от женски неправителствени организации, които предоставят психологическа и правна помощ на жени жертви на насилие в различни градове в България. Нито една от тях не е безплатна.

Има два кризисни центъра в страната. Кризисният център на Асоциация “Анимус” може да приюти шест жени за период от три до седем дена, докато кризисният център на Фондация “Дива” може да подслони осем жени за период до десет дена.

Никъде в страната няма програма за мъже с агресивно поведение, които са извършили домашно насилие. Отделни неправителствените организации са поддържали програми за мъже с агресивно поведение, но поради липса на средства никоя от тях не е на разположение в момента. Според Закона за защита срещу домашното насилие извършителят може да бъде задължен да посещава специализирани програми. Но тъй като в момента такива програми не съществуват, тази възможност не може да бъде използвана.

Провеждат ли се образователни и обучителни програми по проблемите за насилието над жени и равнопоставеността на половете?

Въпреки че Националният план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2005 г. предвиждаше някои инициативи за подпомагане на

² Законът е приет на 18 декември 2006 г. и влиза в сила от 1 януари 2007 г.

равнопоставеността посредством образование, в действителност в учебните програми почти напълно липсва темата за насилието над жени или за други проблеми на равнопоставеността. Насилието над жени е дискутирано в учебник за девети клас, но там темата е представена твърде общо. Все пак председателят на Комисията за защита от дискриминация официално съобщи в печата, че ще бъдат прегледани всички учебници за ученици от 1-ви до 12-ти клас, за да се установи и премахне всяка дискриминираща информация.

Съществуващите комисии, правни разпоредби, национални планове и програми за действие предвиждат постоянното обучение на учениците в началните и прогимназиалните училища за риска от трафика, както и за правата на човека и детето.

От януари 2006 г. Министерство на вътрешните работи и Министерство на образованието и науката организираха и осъществиха нова Програма за превенция на престъпността сред децата и младежите. Вторият месец на програмата беше посветен на предотвратяване на трафика на хора и млади хора от цялата страна се запознаха с работата на гранична полиция в областта на трафика и трафика на жени в частност.

Неправителственият сектор с помощта на чуждо финансиране стартира проекти, които целят да запознаят учениците с различните форми на насилие над жени, както и с дискриминацията и стереотипите основани на пола.

Не съществуват задължителни курсове за бъдещи и настоящи полицаи, които да адресират проблема на насилието над жени. Според член 6(2) от Закона за защита срещу домашното насилие “Органите на изпълнителната власт извършват подбор и обучение на лицата, натоварени със защитата по този закон.” Но в момента няма такива задължителни и редовно провеждани обучителни програми.

Съществува специален курс за бъдещи професионалисти в Академията на МВР, който дискутира трафика на хора с акцент върху на трафика на жени. Във всички регионални прокуратури има подготвителни програми за работа със случаи на трафик. Университетски преподаватели и неправителствени организации предлагат подобни обучителни семинари и на други бъдещи или практикуващи професионалисти: полицаи, служители на МВР, съдии, социални работници, психолози, журналисти и др. Но тези обучения не се провеждат редовно и постоянно и не са задължителни.

Интересуват ли се медиите от проблема на насилието над жени?

Законът за радио и телевизия, приет през 1998 г. посочва в член 10(6), че “При осъществяването на своята дейност радио- и телевизионните оператори се ръководят от следните принципи: (...) недопускане на предавания, които противоречат на добрите нрави, особено ако съдържат порнография, възхваляват или оневиняват жестокост или насилие или подбуждат към ненавист въз основа на расов, полов, религиозен или национален признак”.

Етичният кодекс на българските медии в главата “Престъпления и жестокост” съдържа следните задължения: “Ще проявяваме предпазливост при разкриването на самоличността на жертви на престъпления и свидетели на престъпления, особено в случаите на сексуално насилие, освен ако самите жертви не се съгласят да бъдат идентифицирани; ще се въздържа от възхваляващо или придаващо излишна сензационност отразяване на престъпления, насилие и жестокост; ще внимаваме да не бъдем използвани за платформа от онези, които насърчават, подбуждат или прилагат насилие; ще съобщаваме за техните действия с необходимата сдържаност и само ако това е в очевиден обществен интерес”.

Съветът за електронни медии – официалната организация за надзор и регулиране на работата на електронните медии – не включва директно проблемите на насилието над жени или на равнопоставеността на половете в стратегията си и в практиката си по надзор и следователно в работата им няма докладвани случаи на насилие над жени. Съветът започна широка дискусия по проблемите на разпространението на порнографски материали и тяхното вредно влияние върху малолетните деца и официално провъзгласи, че е решен да преглежда и забранява програми, които ще доведат до физическо или психическо насилие над деца.

Журналистическите факултети не предоставят задължителни курсове по въпросите на социалния пол, включително и насилието над жени, но има програми базирани на определени проекти, както и курсове по желание за бъдещите журналисти.

Съществуват ли достатъчни статистически данни, факти и цифри?

Националният статистически институт събира статистика разделена по пол за формите на насилие, които са забранени според Наказателния кодекс. Министерство на вътрешните работи събира статистика за извършителите на престъпления и жертвите им, но тези данни не са общодостъпни. Националният център за общественото мнение не събира редовни данни за насилието над жени, но проведе представително проучване за домашното насилие през 2003 г., което е обществено достъпно.

Годишният брой на сексуалните престъпления (изнасилване, опит за изнасилване, блудство), записан от полицията, е между 900 и 1000. Проучвания измежду жертвите показват, че много малко от жените докладват за насилието: 11.4% през 2002 г. и 0% през 2004 г.³

Според основните данни и заключения на националното проучване на общественото мнение домашното насилие се смята за личен проблем от 49.2% от отговорилите, докато според 50.8% това е обществен проблем.⁴

³ За повече информация виж интернет страницата на Центъра за изследване на демокрацията <http://www.csd.bg/bg/artShow.php?id=7493>

⁴ Национален център за изучаване на общественото мнение (НЦИОМ) (2003), Обществено мнение за домашното насилие, официално проучване на НЦИОМ, базирано на интервюта и финансирано от Парламента през март 2003 г.

Според Годишния доклад на Асоциация “Анимус” за 2004 г., Центърът за рехабилитация на жени, юноши и деца е получил 1 579 обаждания на горещата си телефонна линия. Най-големият брой обаждания – 936 са били свързани с домашно насилие. Броят на обаждания за трафик на жени е бил 300.

Основни препоръки към правителството

В сферата на законотворчеството и прилагането:

- Правителството да засили контрола по изпълнението на всички приети закони в сферата на насилието над жени – и по специално Закона за борба с трафика на хора, Закона за защита срещу домашното насилие и Закона за защита на лица, застрашени във връзка с наказателно производство, както и на приетите стратегически документи – национални планове и програми.
- Министерски съвет да създаде единни механизми за наблюдение и оценка, за да следи за прилагането на съответните закони в сферата на насилието над жени. Женските неправителствени организации трябва да бъдат включени в този процес на наблюдение и оценка, като резултатите трябва да са публично достъпни за българските граждани.
- Специални задължителни ръководства за работа по дела за насилие над жени трябва да бъдат разработени за съдии, психолози и терапевти, и медицински персонал.
- Различните служби, предоставящи услуги на жертви на насилие (подслони, кризисни центрове, горещи линии), трябва да приемат единен устав и ръководство за работа.
- По-ефективно да се прилага уреденото в закона изискване за координирана работа на ниво изпълнителна власт и съвместна работа на различните власти и заинтересовани страни – представителите на изпълнителната власт, неправителствените организации, социалните работници и т.н.

За държавния бюджет:

- В държавния бюджет трябва да се предвидят специални средства за проблемите на насилието над жени, така че държавните органи и институции да могат да изпълнят задълженията си според приетите програми и планове.
- До края на 2006 г. трябва да се създадат спонсорирани от държавата горещи линии, подслони и рехабилитационни услуги за жертви на насилие над жени, както е заложено в Националната програма за борба с трафика на хора за 2006 г., в Закона за борба с трафика на хора и в Закона за защита срещу домашно насилие.

В сферата на обучението и повишаването на чувствителността към проблема:

- Да се организират задължителни курсове по проблемите на насилието над жени и различните му форми, както и на половата дискриминация, за бъдещи и практикуващи професионалисти, включително за полицаи, прокурори и съдии, за здравни и социални работници, за служители, работещи по въпросите на децата и семейството, както и за учители.
- Да се организират обучителни семинари, за да се повиши осъзнатостта на медиите за различните форми на насилие над жени и да се повиши тяхната възможност да анализират и да отразяват адекватно проблема.

В сферата на проучванията и статистиката:

- Полицията, съдилищата, прокуратурата, социалните служби и службите за защита на детето, както и здравните работници трябва да събират статистическа и разделена по пол информация за насилието над жени, която да бъде обществено достъпна.
- Трябва да се изготвя годишен национален доклад на различните органи и институции за събираните от тях статистически данни за случаите на насилие над жени. Цялата информация от този доклад трябва да се събира в единна база с данни, изготвена за целта. Националната статистика за насилието над жени трябва да бъде обществено достъпна.
- Народното събрание трябва редовно да финансира национални изследвания на насилието над жени, които да се извършват от Националния център за проучване на общественото мнение.

За повече информация
www.stopvaw.org, www.cwsp.bg

TM and Copyright © 2006, Институт “Отворено общество”
Всички права са запазени.